

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ІЩЕНКО Іван Володимирович

УДК 342.951/351.74:351.766.2

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ
ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ
ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському національному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
ДЖАФАРОВА Олена В'ячеславівна,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
адміністративної діяльності поліції.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
ЮНІН Олександр Сергійович,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, директор ННІ
заочного навчання та підвищення кваліфікації;

кандидат юридичних наук
ШЕВЧУК Геннадій Вадимович,
Національна академія внутрішніх справ,
доцент кафедри поліцейського права.

Захист відбудеться 22 лютого 2019 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, Льва Ландау, 27.

Автореферат розісланий 21 січня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Дитина є об'єктом підвищеної уваги з боку родини, суспільства, держави. Внаслідок фізичної і розумової незрілості людина до набуття повноліття потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист з моменту народження. Дитина має бути повністю підготовлена до самостійного життя в суспільстві та вихована в дусі гуманістичних ідеалів, і особливо в дусі миру, гідності, терпимості, свободи, рівності і солідарності. Втім, ані родина, ані суспільство не завжди здатні створити відповідні умови розвитку та виховання неповнолітнього члена соціуму. Аналіз статистичних даних Генеральної прокуратури України свідчить, що за п'ять неповних років (з 2014 року до вересня 2018 року включно) кількість зареєстрованих правопорушень, вчинених неповнолітніми або за їх участю, сягнула майже 29 тис. випадків, а близько 33 тис. дітей стали потерпілими від злочинів різного ступеня тяжкості. Вказана ситуація обумовлюється низкою соціально-економічних та політично-правових факторів, недоліками в організації роботи уповноважених органів публічної влади, руйнуванням культурних традицій виховання дітей та піклування про них у родинному та соціальному середовищі.

Сьогодні запобігання правопорушенням серед дітей та захист їх від різноманітних факторів небезпеки виконує ювенальна превенція, яка представлена системою відповідних суб'єктів публічного адміністрування та певною специфічною діяльністю цих органів. Це відносно новий соціально-правовий інститут для нашої країни, одним з провідних (спеціальних) суб'єктів якого є Національна поліція України, адміністративно-правові аспекти діяльності якої у зазначеній сфері на цей час недостатньо вивчені.

Загальним проблемам адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони дитинства в тій чи іншій частині присвячено наукові праці: В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, О. І. Безпалової, Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, О. П. Гетманець, І. П. Голосніченка, С. М. Гусарова, С. Ф. Денисюка, О. В. Джафарової, Д. П. Калаянова, М. В. Ковалю, Т. О. Коломось, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, О. В. Кузьменко, К. Б. Левченко, О. І. Миколенка, О. М. Музичука, О. Ю. Синявської, В. В. Сокуренька, Ю. С. Шемшученка, С. О. Шатрави, Г. В. Шевчука, О. С. Юніна, Х. П. Ярмачі й інших провідних українських учених. Під час написання дисертації враховано, результати спеціальних досліджень вітчизняних вчених: М. Ю. Веселова, В. В. Вітвицької, О. В. Горбач, О. Є. Журавля, В. О. Закриницької, Я. М. Квітка, М. П. Леґецького, Н. В. Лесько, С. О. Лисенка, С. Г. Поволоцької, О. В. Ткаля, а також іноземних дослідників: А. Буткович, З. Валенти, В. Крейга, Р. Лобера, А. Матієвич, Й. Стрмотича, Р. Трембля, Д. Фаррінгтона, Р. Штукера тощо. Кожний з приведених авторів досліджував окремий аспект зазначеного виду правових відносин. Тим часом ювенальна превенція як об'єкт адміністративно-правового регулювання становить відносно новий самостійний напрям, який потребує наукової уваги, а проблеми діяльності у цьому процесі поліції вимагають скорішого їх розв'язання, яке неможливо зробити на основі раніше здійснених досліджень, оскільки у більшості з них не враховано останні новели законодавства та правозастосовної діяльності.

Викладене свідчить про актуальність обраної теми дисертації та необхідність ґрунтовного дослідження адміністративно-правових засад здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема дисертаційного дослідження сформульована відповідно до положень Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»»; Концепції Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року, Стратегії розвитку органів системи МВС на період до 2020 року; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р. та відповідає Пріоритетним напрямкам наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016-2019 років, схваленим Вченою радою ХНУВС 23 лютого 2016 р. (протокол № 2); комплексним науково-дослідним темам Харківського національного університету внутрішніх справ: «Реалізація та удосконалення адміністративного законодавства України» (номер державної реєстрації 0113U008197), «Законотворча та законодавча діяльність в Україні» (номер державної реєстрації 0113U008189).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення сутності, особливостей, форм та методів здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції, а також формулювання науково-обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо її удосконалення.

Для реалізації поставленої мети в дисертації необхідно вирішити такі основні дослідницькі завдання:

- визначити сферу ювенальної превенції як об'єкт адміністративно-правового регулювання та адміністративної діяльності Національної поліції України;
- окреслити місце Національна поліція України в системі суб'єктів ювенальної превенції;
- охарактеризувати нормативні засади здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції
- сформулювати принципи здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції;
- визначити адміністративно-правовий статус підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України;
- з'ясувати форми адміністративної діяльності підрозділів Національної поліції України щодо здійснення ювенальної превенції;
- окреслити адміністративно-правові методи, що застосовуються підрозділами Національної поліції України у сфері ювенальної превенції;
- визначити особливості діяльності підрозділів Національної поліції України щодо протидії ювенальній деліктності;
- розкрити міжнародний досвід діяльності поліції у сфері ювенальної превенції та можливості його використання в Україні;

– окреслити шляхи розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів Національної поліції у сфері ювенальної превенції.

Об'єкт дослідження – є публічно-правові відносини, що виникають у сфері ювенальної превенції.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у дисертаційному дослідженні використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Методологічну основу роботи становить системний підхід, за допомогою якого ювенальну превенцію підрозділами поліції розглянуто і як складну функціональну систему профілактики правопорушень серед дітей, і як елемент системи більш високого порядку – охорони дитинства (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1 – 2.4). Метод абстрагування дав змогу відійти від другорядних характеристик предмета дослідження та зосередитись на його найважливіших аспектах (підрозділи 1.1, 2.4, 3.2). За допомогою методу дедукції на основі наявних тенденцій розвитку міжнародного та національного законодавства визначено перспективні напрями покращення правового регулювання повноважень поліції та заходи удосконалення взаємодії підрозділів поліції з іншими органами публічного адміністрування та громадськістю у сфері ювенальної превенції (підрозділи 2.2, 3.2). Індуктивний метод надав можливість розкрити системні недоліки правового регулювання ювенальної превенції на прикладі окремих аспектів цієї діяльності – запобігання булінгу, профілактичний облік дітей і т. ін. (підрозділи 1.2, 1.3, 2.2 – 2.4). Метод аналізу використано для вивчення положень вітчизняного та зарубіжного законодавства, правозастосовної практики та організації діяльності підрозділів поліції у сфері ювенальної превенції (підрозділи 1.2, 2.4, 3.1, 3.2). Метод синтезу уможливив розробку комплексу пропозицій із вдосконалення правових та організаційних засад ювенальної превенції підрозділами поліції у взаємодії з іншими уповноваженими суб'єктами цієї діяльності (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1 – 2.3, 3.2), зокрема проекту Закону України «Про ювенальну превенцію».

Крім того, у роботі широко використано спеціальні методи наукових досліджень, такі як: метод юридичної герменевтики – для тлумачення змісту нормативних актів, що регулюють відносини у сфері ювенальної превенції (підрозділи 1.3, 2.2); компаративістський метод – для вивчення міжнародного досвіду організації та здійснення ювенальної превенції (підрозділ 3.1); логіко-семантичний метод – для розгляду наукових визначень і класифікацій (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2); статистичний метод – для з'ясування соціологічних аспектів удосконалення окремих правових інститутів ювенальної превенції (підрозділи 1.1, 2.3, 2.4).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали праці фахівців у галузі загальної теорії держави і права, теорії державного управління, адміністративного права та процесу, цивільного права, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Нормативною базою дисертації є Конституція України, законодавчі акти України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, акти Президента України і Кабінету Міністрів України, нормативні акти

центральных органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, які наділені адміністративною правосуб'єктністю у сфері ювенальної превенції. Особлива увага приділена нормативно-правовим актам, які регламентують порядок здійснення підрозділами Національної поліції ювенальної превенції.

Емпіричну основу дослідження становлять: матеріали правозастосовної практики; статистичні дані Державної служби статистики України, Генеральної прокуратури України і Національної поліції України; результати анкетування поліцейських Одеської області (70 респондентів). При підготовці дисертації автором було використано власний досвід практичної роботи.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є однією з перших спроб комплексно, з використанням сучасних методів пізнання та врахуванням новітніх досягнень науки адміністративного права визначити зміст, особливості, форми та методи здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції та сформулювати авторське бачення шляхів їх вирішення. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем, зокрема:

вперше:

- сформульовано визначення адміністративної діяльності Національної поліції у сфері ювенальної превенції як організаційно-розпорядчої, підзаконної, публічно-владної діяльності, яка здійснюється спеціально створеними підрозділами Національної поліції та спрямована на запобігання, припинення, а також розгляд та притягнення до адміністративної відповідальності правопорушників (дітей та їх батьків) та зміну їхньої поведінки, шляхом застосування комплексу адміністративно-правових методів превентивного та примусового характеру;

- запропоновано розширити повноваження поліції у сфері ювенальної превенції, запровадивши такі піклувальні адміністративно-правові заходи як: тимчасове превентивне відібрання дитини, яка перебуває у небезпечному чи ризикованому для її життя або здоров'я стані, оточенні чи середовищі від батьків або інших осіб, що їх замінюють, які не здатні або не бажають забезпечувати належну безпеку своїм дітям; адміністративне (превентивне) затримання дитини у випадку виявлення факту її небезпечного поведінки чи перебування у небезпечному середовищі, забороненій для перебування місцевості;

- обґрунтовано необхідність прийняття окремого законодавчого акта у зазначеній сфері правовідносин – Закону України «Про ювенальну превенцію», який би встановлював основні засади діяльності суб'єктів ювенальної превенції;

удосконалено:

- перелік ознак адміністративної діяльності Національної поліції у сфері ювенальної превенції: 1) об'єктом превентивного впливу є дуалістичне поєднання суб'єктивно-ювенальних (поведінка дитини) та об'єктивно-соціальних факторів (середовище дитини); 2) має цілеспрямований, безперервний, публічно-владний та підзаконний характер; 3) спрямована на реалізацію державної політики у сфері охорони дитинства; 4) специфічний

об'єкт превентивного впливу, який є найбільш суспільно вразливим; 5) наявність правового інструментарію необхідного для виконання поставлених завдань перед спеціально створеними підрозділами Національної поліції тощо;

– систематизацію суб'єктів ювенальної превенції, яка представлена у такому вигляді: 1) загальнополітичні суб'єкти; 2) суб'єкти загальної компетенції; 3) основні суб'єкти; 4) спеціальні суб'єкти; 5) додаткові суб'єкти; 6) спеціалізовані суб'єкти; 7) суб'єкти з повноваженнями учасника превентивно-виховних заходів;

– уявлення про варіанти (моделі) організації та спеціалізації діяльності підрозділів поліції різних країн світу у сфері ювенальної превенції. Тип, до якого належить сучасна українська модель характеризується спеціалізацією діяльності підрозділів ювенальної превенції поліції виключно на питаннях загальної, спеціальної та індивідуальної превенції;

дістали подальшого розвитку:

– положення щодо формування оновленого поняття суб'єкта ювенальної превенції, під яким пропонується розуміти орган державної влади, місцевого самоврядування, їх посадові чи службові особи, інші фізичні чи юридичні особи при здійсненні ними соціальних, економічних, виховних, психологічних та правових заходів впливу на суспільство, родину, окремих фізичних та юридичних осіб з метою усунення факторів, що детермінують девіантну поведінку дітей у будь-яких її негативних проявах;

– модель можливої поведінки дитини в контексті уваги превентивного впливу, до якої включено два основні блоки: нормативна поведінка та девіантна. Авторська модель дає чітке уявлення про «бажану» або «допустиму» поведінку дитини, а також систематизує типи можливих відхилень (девіацій), що дозволяє визначити напрями і специфіку превентивного впливу на дитину та її оточення;

– необхідність адміністративної деліктологізації таких суспільно-шкідливих дій (бездіяльності) як невиконання адміністрацією спеціальних установ для дітей обов'язків щодо нагляду та виховання дітей та порушення встановлених строків тримання дітей у спеціальних установах для дітей, доповнивши Кодекс України про адміністративні правопорушення новими статтями;

– система форми та методів ювенальної превенції. Зокрема поряд з універсальними методами адміністративної діяльності (переконання, примус, заохочення) виділені такі спеціальні методи як: соціальне обслуговування сімей, дітей та молоді, піклування, превентивне виховання, збирання даних, облік та аналіз;

– розуміння доцільності впровадження ювенальної спеціалізації суддів при розгляді справ про адміністративні правопорушення, вчинених або пов'язаних з неповнолітніми. З цією метою сформульовані пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та КУпАП;

– заходи удосконалення взаємодії підрозділів поліції з іншими органами публічного адміністрування та громадськістю у сфері ювенальної превенції в сучасних умовах, зокрема окресленні типові алгоритми спільних дій поліції з іншими суб'єктами ювенальної превенції тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і можуть бути використані у:

– у науково-дослідній сфері – результати дисертації можуть бути основою для подальшого розроблення проблематики здійснення підрозділами Національної поліції ювенальної превенції (*акт впровадження у наукову діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ від 09.11.2018 р.*);

– у правотворчій сфері – висновки та пропозиції, що містяться в дисертації можуть бути використані для вдосконалення чинного адміністративного законодавства та сприятимуть удосконаленню діяльності державних інституцій у сфері ювенальної превенції (*лист Головного управління Національної поліції в Одеській області від 20.11.2018 р. № 1/518 до Інституту законодавства Верховної Ради України*);

– у правозастосовній сфері – використання отриманих результатів надасть змогу удосконалити профілактичну та адміністративно-юрисдикційну діяльність поліції у сфері ювенальної превенції (*акт впровадження у практичну діяльність Головного управління Національної поліції в Одеській області від 29.10.2018 р. № 3/1945; акт впровадження у практичну діяльність Департаменту персоналу, організації освітньої та наукової діяльності МВС України від 21.11.2018 р.*);

– у навчальному процесі – положення й висновки дисертації знайшли застосування під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна діяльність поліції», а також при підготовці лекцій і навчально-методичних матеріалів з цих дисциплін (*акт впровадження у навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 23.11.2018 р.*).

Особистий внесок здобувача в одержання наукових результатів, що містяться в дисертації. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, всі сформульовані в ньому положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. У співавторстві опубліковано наукову статтю «Міжнародна практика діяльності поліції у сфері ювенальної превенції» (здобувачем досліджено форми та риси спеціалізації підрозділів поліції на вирішенні завдань у сфері ювенальної превенції; систему та особливості адміністративно-превентивних (примусових) і соціально-профілактичних заходів, що використовуються поліцією в роботі з дітьми). В дисертації ідеї та розробки, які належать співавторам, не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації було оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти» (м. Кривий Ріг, 2017 р.); «Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання» (м. Одеса, 2017 р.), «Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку» (м. Одеса, 2017 р.); «Проблемы борьбы с преступностью и подготовки кадров для правоохранительных органов» (м. Мінськ, 2018 р.); «Національна поліція України: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Кривий Ріг, 2018 р.); «Борьба с преступностью: теория и практика» (м. Могилёв, 2018 р.);

«Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти» (м. Кривий Ріг, 2018 р.).

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають десять підрозділів, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг дисертації становить 276 сторінок, з яких 185 сторінки основного тексту. Список використаних джерел налічує 264 найменувань і займає 30 сторінок. Додатки розміщено на 61 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, грантами, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, використані методи, нормативну й емпіричну базу, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача, наведено відомості щодо апробації результатів дисертаційного дослідження.

Розділ 1 «Загальна характеристика адміністративно-правових засад здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції» складається з чотирьох підрозділів, в яких визначено ювенальну превенцію як об'єкт адміністративно-правового регулювання та адміністративної діяльності Національної поліції України, окреслено систему суб'єктів ювенальної превенції та визначено місце серед них Національної поліції, окреслено стан та перспективи розвитку правових засад та принципів діяльності Національної поліції у сфері ювенальної превенції.

Підрозділ 1.1 «Ювенальна превенція як об'єкт адміністративно-правового регулювання та адміністративної діяльності Національної поліції України» присвячений проблематиці вивчення відносно новому (для українського суспільства) правовому явищу – ювенальній превенції. У цій частині дослідження розкриваються особливості, завдання та зміст даної категорії.

Особливу увагу в підрозділі присвячено дослідженню сутності та змісту відносин, які виникають в процесі здійснення ювенальної превенції як об'єкту адміністративно-правового регулювання та адміністративної діяльності Національної поліції України. Обґрунтовується, що відносини ювенальної превенції є одним із видів зовнішньоорганізаційної адміністративної діяльності спеціально створених підрозділів Національної поліції. Надано авторське визначення останнім та виокремлено специфічні ознаки таких правовідносин.

До напрямків адміністративної діяльності спеціально створених підрозділів ювенальної превенції слід віднести: 1) адміністративно-правові відносини, пов'язані із запобіганням правопорушень з боку дітей; 2) адміністративно-правові відносини, пов'язані із припиненням правопорушень з боку дітей; 3) адміністративно-деліктні правовідносини, зміст яких передбачає розгляд та притягнення до адміністративної відповідальності правопорушників тощо.

Встановлено, що об'єктом превентивного впливу в контексті ювенальної превенції є дуалістичне поєднання суб'єктивно-ювенальних (поведінка дитини) та об'єктивно-соціальних факторів (середовище дитини).

Доводиться, що порівняно з наявним у вітчизняному законодавстві поняттям «профілактика правопорушень серед дітей» термін «превенція» є більш універсальним і охоплює за змістом як запобігання (профілактику), так і протидію (яка включає припинення правопорушень, а також належне розслідування та притягнення до відповідальності правопорушників та зміну їхньої поведінки) одночасно.

У підрозділі 1.2 «Національна поліція України в системі суб'єктів ювенальної превенції» з'ясовано сутність та зміст категорій «система» та «система суб'єктів ювенальної превенції». Наголошено, що законодавство України не містить дефініції терміну «суб'єкт ювенальної превенції», та не надає переліку таких суб'єктів. У науковому колі ці аспекти також не здобули ще достатньої уваги. Втім розуміння зазначених загальнотеоретичних питань має практичне значення для з'ясування проблем організаційно-правового характеру у діяльності державних та недержавних інституцій у сфері ювенальної превенції. Дослідження цих категорій здійснюється з урахуванням наявного теоретичного та нормативного матеріалу, що дає уявлення про поняття суб'єкту адміністративного права, поняття та систему ювенальної юстиції, органів і служб у справах дітей та спеціальні установи для дітей, суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству тощо.

Пропонується суб'єктом ювенальної превенції визнати орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадову чи службову особу, іншу фізичну чи юридичну особу при здійсненні ними соціальних, економічних, виховних, психологічних та правових заходів впливу на суспільство, родину, окремих фізичних та юридичних осіб з метою усунення факторів, що детермінують девіантну поведінку дітей у будь-яких її негативних проявах.

Запропоновано авторську систему суб'єктів ювенальної превенції:

- 1) загальнополітичні суб'єкти (Верховна Рада України, Уповноважений ВРУ з прав людини, та народні депутати України, Президент України, Уповноважений Президента України з прав дитини);
- 2) суб'єкти загальної компетенції (Кабінет Міністрів України, представницькі органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст (обласні, районні ради), місцеві державні адміністрації);
- 3) основні суб'єкти (МВС України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації);
- 4) спеціальні суб'єкти (підрозділи Національної поліції, служби у справах дітей, уповноважені органи з питань пробації (сектори ювенальної пробації), суди, прокуратура);
- 5) додаткові суб'єкти (центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, інші центральні органи виконавчої влади, які опосередковано беруть участь у ювенальній превенції та їх територіальні підрозділи);
- 6) спеціалізовані суб'єкти (навчальні заклади, установи та організації системи освіти (зокрема, загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації), центри соціальних служб для сім'ї, дітей та

молоді, територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка), центри соціально-психологічної допомоги, центри медико-соціальної реабілітації дітей, приймальники-розподільники для дітей; 7) суб'єкти з повноваженнями учасника превентивно-виховних заходів (батьки, інші особи, що їх замінюють, педагоги та вихователі, психологи, громадські організації та окремі діячі, ЗМІ та окремі журналісти).

Особливу увагу приділено дослідженню місця Національної поліції в системі суб'єктів ювенальної превенції, що дало змогу виокремити особливості її діяльності та визнати її спеціальним суб'єктом щодо запобігання та протидії правопорушенням з боку дітей.

У підрозділі 1.3 «*Нормативні засади здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції*» окреслено стан та перспективи розвитку нормативних засад здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції.

Доведено, що нормативні засади здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції представлені сукупністю адміністративно-правових норм, доволі розпорошених у різних за сферою та статусом нормативних актах, що регулюють декілька груп (видів) суміжних суспільних відносин. Таке регулювання здійснюється нормами права, які залежно від предмету регулювання доцільно розподілити на шість видів (груп). З метою удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів ювенальної превенції обґрунтовується необхідність прийняття окремого законодавчого акта у зазначеній сфері правовідносин – Закону України «Про ювенальну превенцію». Крім того, пропонується удосконалення дефініції термінів «дитина у конфлікті з законом» та «дитина у контакті з законом». Дитина у конфлікті з законом – це дитина, що вчинила протиправне шкідливе чи суспільно небезпечне діяння, за яке законодавством України передбачена адміністративна чи кримінальна відповідальність (застосування заходів впливу, передбачених ст. 24-1 КУпАП чи примусових заходів виховного характеру). Дитина у контакті з законом – це дитина, яка в силу різних обставин, що стосуються її життя (розлучення, усиновлення, міграція, насильство, тощо) вступає в контакт з системою правосуддя в тій чи іншій формі та/або в інший передбачений законом спосіб набуває спеціального соціально-правового статусу.

У підрозділі 1.4 «*Принципи здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції*» проаналізовано існуючі в науковій літературі визначення категорій «принципи», «принципи охорони дитинства», «принципи діяльності Національної поліції», та надано власне розуміння принципів здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції та запропоновано їх авторську класифікацію.

Принципи здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції представлено такими групами: 1) загальносистемні принципи діяльності суб'єктів ювенальної превенції, що притаманні усім органам державної влади та визначають засади державної політики у сфері охорони дитинства; 2) спеціальні принципи, що характеризують діяльність Національної поліції в цілому; 3) превентивні принципи, які безпосередньо

характеризують специфіку роботи підрозділів Національної поліції з дітьми та включають сукупність правових та виховних засад.

Особливу увагу в роботі приділено саме розгляду превентивних принципів, що дало змогу сформулювати їх перелік та запропонувати закріпити останні на рівні розробленого проекту Закону України «Про ювенальну превенцію».

Розділ 2 «Специфіка адміністративної діяльності підрозділів Національної поліції України у сфері ювенальної превенції» присвячено визначенню адміністративно-правового статусу підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, з'ясуванню форм адміністративної діяльності підрозділів Національної поліції України щодо здійснення ювенальної превенції, окресленню адміністративно-правових методів, що застосовуються підрозділами Національної поліції України у сфері ювенальної превенції, визначенню особливостей діяльності підрозділів Національної поліції України щодо протидії ювенальній деліктності.

У підрозділі 2.1 *«Адміністративно-правовий статус підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України»* здійснено аналіз змісту категорії більш загального порядку, яким є «адміністративно-правовий статус», що дало змогу сформулювати визначення «адміністративно-правового статусу підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» та виокремити його елементи. Розкрито організаційно-правові аспекти діяльності новостворених підрозділів ювенальної превенції Національної поліції. В основу підрозділу покладено правовий аналіз відомчої Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції, затвердженої наказом МВС України від 19.12.2017 р. № 1044. Нова формація діяльності служби ювенальної превенції після її реорганізації (її організаційно-правовий аспект) викликає як практичний, так і науковий інтерес. З метою ґрунтовнішого дослідження аспекти організації діяльності підрозділів ювенальної превенції було розподілено на дві основні групи: внутрішню та зовнішню організацію.

Підкреслено позитивні новації в організації роботи поліції у сфері ювенальної превенції, які є частиною реалізації Стратегії розвитку органів системи МВС України, а також визначені деякі питання, які потребують подальшого урегулювання. Звернуто увагу на необхідності розширення переліку завдань підрозділів ювенальної превенції, до якого пропонується додати завдання щодо вжиття заходів щодо запобігання та протидії насильству серед дітей у навчальних закладах (булінгу), а завдання «провадження діяльності пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти» замінити на «сприяння уповноваженим органам у захисті права дитини на здобуття загальної середньої освіти».

Обґрунтовано доцільність доповнення переліку категорій дітей, які підлягають взяттю на профілактичний облік для проведення з ними індивідуальної профілактичної роботи, а також внести зміни до п. 12 розділу III вказаної вище Інструкції в частині строків зберігання обліково-профілактичних справ після їх закриття.

Наголошено на потребі правового визначення механізму відомчого контролю за роботою підрозділів ювенальної превенції, який би охоплював усі напрямки діяльності цієї служби. Крім того, рекомендовано взяти за

правило, що визначення у законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах повноважень поліції щодо проведення заходів як загальної, так і індивідуальної профілактики, інших просвітницько-профілактичних заходів, що не містять примусових дій повинні мати дискреційний характер. Також, щодо внутрішньої організації роботи підрозділів ювенальної превенції доводиться, що у законодавстві та профільній Інструкції має бути чітко визначено критерії мінімально допустимої кількості посад поліцейських ювенальної превенції в територіальних підрозділах Головних управлінь Національної поліції України, а для покращення якості підготовки майбутніх фахівців для підрозділів ювенальної превенції потрібно включити до навчальних планів з підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності поліції (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання) окрему навчальну дисципліну «Організація діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України».

Доведено, що вплив на протиправну поведінку дітей є одним з основних завдань поліції. Особлива увага приділяється такому елементу адміністративно-правового статусу підрозділів ювенальної превенції як компетенція та повноваження.

У підрозділі з'ясовується достатність повноважень поліції в сучасних умовах, на підставі проведеного аналізу доводиться доцільність їх розширення або законодавчого урегулювання. Досягнення цих завдань здійснюється через класифікацію наявних (визначених у правових актах) повноважень поліції та виділення тих аспектів, які потребують удосконалення. Ними є: 1) запровадження до законодавства спеціальних заходів щодо протидії насильству (булінгу) у навчальних та виховних закладах, а відповідно, наділення поліції повноваженнями застосовувати деякі з них; 2) регламентація на законодавчому рівні такого заходу, як ведення уповноваженими підрозділами поліції профілактичного обліку дітей; 3) урегулювання в законі підстав та порядку надання поліцією допомоги іншим органам публічного адміністрування (зокрема у сфері ювенальної превенції) у реалізації ними своєї юрисдикції, якщо передбачається опір їх здійсненню; 4) включення до повноважень поліції ініціювання, організації та проведення соціальних проектів, профілактичних програм, акцій, спрямованих на соціалізацію дітей, підвищення рівня довіри з їх боку до поліції, розвиток комунікативних зв'язків між ними. Окреслені повноваження, включаючи пропозиції щодо удосконалення їх правового регулювання, стосуються адміністративно-правової діяльності усіх служб та підрозділів Національної поліції, задіяних у превенції ювенальної деліктності.

Підрозділ 2.2 «Форми адміністративної діяльності підрозділів Національної поліції України щодо здійснення ювенальної превенції» проведено огляд доктринальних і суб'єктивних наукових поглядів на форми управлінської діяльності. На підставі наявних досягнень адміністративно-правової теорії та аналізу законодавства надано визначення формам адміністративної діяльності підрозділів Національної поліції України щодо здійснення ювенальної превенції, а також встановлено їх змістове наповнення. У свою чергу форми ювенальної превенції, враховуючи їх розмаїття, пропонується об'єднати (використовуючи доктринальний підхід) у

дві групи: правові – такі, що пов'язані з встановленням або застосуванням норм права; організаційні – проведення організаційних заходів і здійснення матеріально-технічних операцій чи інших управлінських дій, безпосередньо не пов'язаних з прийняттям юридичних актів управління. Такий розподіл форм ювенальної превенції дозволяє точніше окреслити зміст та особливості адміністративно-правового регулювання безпосередньо цієї діяльності, а також визначити взаємозв'язок та співвідношення з іншими суміжними суспільно-правовими інститутами.

У підрозділі 2.3 «Адміністративно-правові методи, що застосовуються підрозділами Національної поліції України у сфері ювенальної превенції» з урахуванням наявних в правовій науці поглядів адміністративно-правовими методами поліції у сфері ювенальної превенції пропонується вважати систему публічно-владних прийомів та способів здійснення поліцейськими, на підставі та у порядку передбаченому правовими нормами адміністративно-правового впливу на неповнолітню особу, суспільство, родину, окремих фізичних, юридичних та посадових осіб з метою усунення факторів, що детермінують девіантну поведінку дітей у будь-яких її негативних проявах, відвернення можливих шкідливих наслідків, відновлення правового становища та в разі необхідності притягнення винних до відповідальності.

Розкривається значення у ювенальній превенції таких універсальних методів як переконання, примус та заохочення. У відносинах, які безпосередньо пов'язані з впливом на свідомість та поведінку дитини пріоритетним виступає метод переконання. Враховуючи психологічну «незрілість» неповнолітньої особи, доводиться доцільність виділення в окремий метод превентивне виховання дитини.

Особлива увага приділяється дослідженню та значенню адміністративно-примусових методів. Доводиться необхідність розширення наявного переліку адміністративно-правових (примусових) заходів. Запропоновані для впровадження заходи об'єднані в декілька груп: а) антиделіктні: терміновий заборонний припис стосовно дитини-кривдника за фактом булінгу; взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; направлення кривдника на проходження програми для кривдників; ініціювання питання про переведення неповнолітнього для навчання до спеціальних навчально-виховних закладів середньої освіти для дітей з проблемами поведінки та схильних до агресії; б) піклувальні: поліцейське піклування; тимчасове превентивне відібрання дитини, яка перебуває у небезпечному чи ризикованому для її життя або здоров'я стані, оточенні чи середовищі від батьків або інших осіб, що їх замінюють, які не здатні або не бажають забезпечувати належну безпеку своїм дітям»; адміністративне (превентивне) затримання дитини у випадку виявлення факту її небезпечного поводження чи перебування у небезпечному середовищі, забороненій для перебування місцевості; в) заходи адміністративної відповідальності: зниження віку адміністративної відповідальності до 14 років; посилення відповідальності батьків або інших осіб, які їх замінюють за ст. 184 КУпАП; адміністративна деліктолізація невиконання адміністрацією спеціальних установ для дітей своїх обов'язків тощо.

Поряд з загальними методами в діяльності суб'єктів ювенальної превенції виділяється низка спеціальних методів: метод безпосереднього управління, соціальне обслуговування сімей, дітей та молоді, піклування, превентивне виховання, збирання даних, облік та аналіз.

Акцентується увага на особливостях прояву в діяльності суб'єктів ювенальної превенції поряд з адміністративними методами економічних методів – стимулювання бажаної поведінки об'єкта впливу шляхом надання матеріально-фінансової допомоги, соціальної підтримки, що сприяє запобіганню дитячої безпритульності, жебрацтву, втягуванню дітей у злочинну діяльність тощо.

У підрозділі 2.4 «Особливості діяльності підрозділів Національної поліції України щодо протидії ювенальній деліктності» запропоновано під превенцією ювенальної деліктності розуміти діяльність органів і служб у справах дітей, спеціальних установ для дітей, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень, позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України чи в окремому її регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання, виховання чи навчання дитини, а також припинення фактів правопорушень та інших шкідливих чи суспільно-небезпечних діянь (вчинків) з боку дітей, належне розслідування та притягнення до відповідальності таких осіб (або застосування до них виховних чи примусово-виховних заходів), а також осіб, на яких покладено обов'язок щодо їх утримання та виховання.

Аргументується необхідність редагування передбачених у ст. 24-1 КУпАП заходів впливу, що застосовуються до дітей за вчинення адміністративних правопорушень. Зокрема цей перелік слід доповнити такими заходами як: а) постановка на превентивний (профілактичний) облік в органах Національної поліції; б) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього (обмеження перебування поза домом у певний час доби; заборона відвідувати певні місця, змінювати без згоди органу, що здійснює за ним нагляд, місце проживання, навчання або роботи, виїжджати в іншу місцевість; покладання обов'язку продовжити навчання, пройти курс лікування); в) покладання на неповнолітнього, який досяг 15-річного віку і, що має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; г) припис обов'язкового соціального патронажу. Водночас такі заходи як попередження, догана або сувородогана слід виключити зі змісту ст. 24-1 КУпАП та додати до заходів дисциплінарної відповідальності для учнів закладів освіти. Доводиться також необхідність доповнити гл. 15 КУпАП новими статтями: ст. 184-3 «Невиконання адміністрацією спеціальних установ для дітей, обов'язків щодо нагляду та виховання дітей» та ст. 184-4 «Порушення встановлених строків тримання дітей у спеціальних установах для дітей».

Розділ 3 «Напрями вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності підрозділів Національної поліції у сфері ювенальної превенції» містить два підрозділи, в яких досліджується міжнародний досвід діяльності поліції у сфері ювенальної превенції та можливості його використання в Україні та окреслюються шляхи розвитку адміністративно-

правового регулювання діяльності підрозділів Національної поліції у сфері ювенальної превенції.

У підрозділі 3.1 «Зарубіжний досвід діяльності поліції у сфері ювенальної превенції та можливості його використання в Україні» розглядаються особливості організації та діяльності поліції різних країн світу у сфері ювенальної превенції. Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що інститут ювенальної превенції в загальних рисах має більш-менш однакову змістовну наповненість. Основними складовими цього напрямку діяльності органів поліції є превенція ювенальної деліктності, захист дитини від будь-яких форм насильства та агресії, забезпечення належного догляду та виховання, запобігання безпритульності, розшук дітей що зникли, розслідування злочинів (суспільно-небезпечних діянь), що скоєні неповнолітніми правопорушниками.

Досліджено форми та риси спеціалізації підрозділів поліції на вирішенні завдань у сфері ювенальної превенції. Встановлено, що практика організації та спеціалізації діяльності підрозділів поліції різних країн світу у сфері ювенальної превенції має декілька основних варіантів моделей: а) підрозділи кримінальної поліції які спеціалізуються на розслідуванні злочинів вчинених неповнолітніми; б) система спеціалізованих підрозділів, які структурно входять до складу кримінальної поліції та, крім участі у розслідуванні ювенальної злочинності, активно займаються превентивною роботою у цій сфері; в) підрозділи, які в межах загальної превентивної діяльності виконують завдання ювенальної превенції; г) система спеціалізованих підрозділів, які займаються виключно питаннями ювенальної превенції (до цього типу належить сучасна українська модель підрозділів ювенальної превенції у структурі Національної поліції України).

Розглянуті закордонні приклади та особливості адміністративно-превентивних (примусових) та соціально-профілактичних заходів, що використовуються у роботі з дітьми. Встановлено, що багато заходів адміністративно-правового реагування, які використовує поліція інших країн у відносинах з приводу захисту дітей чи реагування на правопорушення з їх боку мають відповідні аналоги в діяльності української поліції. Втім деяких з них законодавство України не передбачає, а отже обґрунтовується необхідність щодо їх скорішої імплементації. Приведені у підрозділі узагальнення міжнародної практики додатково аргументують доцільність деяких наших пропозицій, які були анонсовані у попередніх підрозділах (йдеться про розширення так званих «пiкiульовальних» заходiв полiцiї), а також акцентують увагу на масштабному соціально-профілактичному компоненті у діяльності поліції країн Європи та Північної Америки у сфері ювенальної превенції. У цьому контексті іноземна поліція щільно взаємодіє з органами державної влади (ці заходи є частиною загальнодержавних концепцій та програм), органами місцевого самоврядування та громадськістю.

У підрозділі 3.2. «Шляхи розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів Національної поліції у сфері ювенальної превенції» запропоновано напрямки, які будуть спрямовані на розвиток правового регулювання діяльності підрозділів Національної поліції у сфері ювенальної превенції, серед яких: 1) інформаційне забезпечення діяльності підрозділів Національної поліції у сфері ювенальної превенції; 2) взаємодія поліції з іншими органами державної влади та органами місцевого

самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, міжнародними та громадськими організаціями в сфері ювенальної превенції; 3) покращення матеріально-технічного забезпечення діяльності підрозділів Національної поліції у сфері ювенальної превенції; 4) в частині підготовки кадрів для роботи саме в підрозділах ювенальної превенції; 5) обмін досвідом в питаннях запобігання та протидії правопорушенням з боку дітей тощо.

Особлива увага приділена розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів Національної поліції у сфері ювенальної превенції в частині взаємодії поліції з іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, міжнародними та громадськими організаціями в зазначеній сфері. Виявлені основні практичні проблеми спеціальної взаємодії, серед яких, акцентовано увагу на відсутності чіткої регламентації типових алгоритмів спільних дій уповноважених органів публічного адміністрування та громадськості за основними напрямками ювенальної превенції. Встановлено, що першочерговими заходами удосконалення взаємодії підрозділів НПУ з іншими органами публічного адміністрування та громадськістю у сфері ювенальної превенції в сучасних умовах можуть стати: нормативне розширення (в наказі МВС України від 19.12.2017 р. № 1044) напрямів такої взаємодії щодо привернення уваги населення до проблем ювенальної превенції в країні, а також налагодження довірчих відносин між поліцією та дітьми; розширення деяких повноважень (прав та обов'язків) поліції та інших органів публічного адміністрування у сфері ювенальної превенції, зокрема введення до правової теорії, законодавства та адміністративної практики поліції такого нового заходу як «тимчасове превентивне відібрання дитини від батьків або інших осіб, що їх замінюють»; окреслення типових алгоритмів взаємодії уповноважених органів публічного адміністрування та громадськості за основними напрямками ювенальної превенції; впровадження профілактичних та корекційно-виховних програм роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом; розвиток в Україні спільних соціально-профілактичних проектів щодо запобігання девіантної поведінки з боку дітей із широким залученням до цієї роботи громадськості.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретико-правове узагальнення та нове вирішення наукового завдання щодо визначення адміністративно-правових засад здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції. За результатами проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. До основних з них можна віднести такі:

1. Запропоновано розглядати ювенальну превенцію як нову парадигму комплексної діяльності уповноважених суб'єктів, що раніше становили окремі напрямки ювенальної політики держави (профілактика правопорушень неповнолітніх, захист інтересів та прав дітей, запобігання дитячій бездоглядності, жорстокого поводження з дитиною тощо). Доведено, що ювенальна превенція (у широкому сенсі) – це врегульована нормами права комплексна система соціальних, економічних, виховних,

психологічних та правових заходів впливу певного кола уповноважених суб'єктів (органів публічного адміністрування) на суспільство, родину, окремих фізичних та юридичних осіб з метою усунення факторів, що детермінують девіантну поведінку дітей у будь-яких її негативних проявах.

2. Запропоновано суб'єктом ювенальної превенції визнати орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадову чи службову особу, іншу фізичну чи юридичну особу при здійсненні ними соціальних, економічних, виховних, психологічних та правових заходів впливу на суспільство, родину, окремих фізичних та юридичних осіб з метою усунення факторів, що детермінують девіантну поведінку дітей у будь-яких її негативних проявах.

3. Доведено, що нормативно-правове регулювання ювенальної превенції поділяється на такі види: 1) норми, що визначають загальний правовий (ювенальний) статус дитини; 2) норми, що дають тлумачення основних термінів, в яких закріплені соціально-правовий статус дитини або його найближчого оточення (середовища); 3) норми, що визначають правові, економічні, організаційні, культурні та соціальні основи охорони дитинства, удосконалення законодавства про правовий і соціальний захист дітей, приведення його у відповідність з міжнародними правовими нормами у цій сфері; 4) норми, що визначають розподіл обов'язків і компетенції суб'єктів ювенальної превенції; 5) норми, що встановлюють відповідальність юридичних і фізичних осіб (посадових осіб і громадян) за порушення прав і законних інтересів дитини, заподіяння їй шкоди; 6) норми, що встановлюють особливості юридичної відповідальності та інших примусових заходів до неповнолітніх, а також їх батьків (інших законних представників). Обґрунтовано необхідність прийняття окремого законодавчого акту у зазначеній сфері правовідносин – Закону України «Про ювенальну превенцію».

4. Наголошено, що під принципами здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції варто розуміти сукупність законодавчо визначених положень, що спрямовані на реалізацію державної політики у сфері охорони дитинства та відбивають специфіку соціально-економічних, виховних та юридичних особливостей зазначеної сфери суспільних відносин та відображають специфіку роботи окремих підрозділів поліції.

5. Запропоновано визначення адміністративно-правового статусу підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України та його елементи. Надано класифікацію повноважень поліції щодо превенції ювенальної деліктності: а) загальні або спеціальні; б) що реалізуються у межах адміністративно-правових або кримінально-правових відносин; в) що закріплені на законодавчому або підзаконному рівні (за умови, що останні не суперечитимуть вимогам законів); г) що гранично чітко визначені у правових приписах або, що мають лише загальні ознаки (повноваження-напрямки); д) що можуть бути здійсненні поліцією особисто або у взаємодії з іншими суб'єктами ювенальної превенції; е) що пов'язані з реалізацією безпосередніх завдань поліції або забезпечують виконання завдань інших суб'єктів ювенальної превенції; є) разової реалізації, триваючі або періодичні; ж) профілактичного, виховного або примусового характеру. Подібний

розподіл повноважень за певними критеріями дозволив визначити проблемні аспекти з цих питання та намітити перспективні напрямки покращення їх правового регулювання, зокрема доведено необхідність визначення на законодавчому рівні повноважень поліції здійснювати профілактичний облік дітей.

6. Обґрунтовано, що форми адміністративної діяльності підрозділів Національної поліції України щодо здійснення ювенальної превенції доцільно згрупувати у дві групи: 1) правові – такі, що пов'язані з встановленням або застосуванням норм права; 2) організаційні – проведення організаційних заходів і здійснення матеріально-технічних операцій чи інших управлінських дій, безпосередньо не пов'язаних з прийняттям юридичних актів управління.

7. Запропоновано класифікацію адміністративно-правових методів, що застосовуються підрозділами Національної поліції України у сфері ювенальної превенції: 1) економічні та адміністративні; 2) прямого та непрямого впливу; 3) універсальні (переконання, примус, заохочення) та спеціальні (метод безпосереднього управління, соціальне обслуговування сімей, дітей та молоді, піклування, превентивне виховання, збирання даних, облік та аналіз).

8. Визначено особливості діяльності підрозділів Національної поліції України щодо протидії ювенальній деліктності серед яких: а) зниження віку адміністративної відповідальності до 14 років (за окремі делікти); б) перегляду заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх, передбачених ст. 24-1 КУпАП; в) адміністративної деліктолізації невиконання адміністрацією спеціальних установ для дітей своїх обов'язків (доповнення КУпАП новими статтями 184-3 та 184-4).

Запропоновано запровадити такі піклувальні адміністративно-правові заходи поліції як: 1) тимчасове превентивне відібрання дитини, яка перебуває у небезпечному чи ризикованому для її життя або здоров'я стані, оточенні чи середовищі від батьків або інших осіб, що їх замінюють, які не здатні або не бажають забезпечувати належну безпеку своїм дітям; 2) адміністративне (превентивне) затримання дитини у випадку виявлення факту її небезпечного поведіння чи перебування у небезпечному середовищі, забороненій для перебування місцевості та доставляння її до органів поліції для передачі батькам чи іншим особам, що їх замінюють.

9. З'ясовано, що інститут ювенальної превенції у міжнародному масштабі має більш-менш однакову змістовну наповненість. Разом з тим світова практика не має уніфікованої моделі спеціалізації підрозділів поліції у сфері ювенальної превенції. Виділено декілька основних варіантів організації їх діяльності: а) підрозділи кримінальної поліції, які спеціалізуються на розслідуванні злочинів вчинених неповнолітніми; б) система спеціалізованих підрозділів, які структурно входять до складу кримінальної поліції та крім участі у розслідуванні ювенальної злочинності активно займаються превентивною роботою у цій сфері; в) підрозділи, які в межах загальної превентивної діяльності виконують завдання ювенальної превенції; г) система спеціалізованих підрозділів, які займаються виключно питаннями ювенальної превенції. Українська сучасна модель підрозділів

ювенальної превенції належить до останнього з приведених вище типів, характеризується спеціалізацією служби виключно на питаннях загальної, спеціальної та індивідуальної превенції, що цілком має право на існування та подальше удосконалення.

10.3 метою покращення розвитку адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів Національної поліції у сфері ювенальної превенції запропоновано: а) доповнити існуючий перелік завдань цих підрозділів завданням «вжиття заходів щодо запобігання та протидії насильству серед дітей у навчальних закладах (булінг)», а завдання «провадження діяльності пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти» замінити на «сприяння уповноваженим органам у захисті права дитини на здобуття загальної середньої освіти»; б) визначити у законодавстві критерії мінімально допустимої кількості посад поліцейських ювенальної превенції в територіальних підрозділах поліції; в) включити до варіативної частини навчальних планів з підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності поліції (закладів освіти МВС України) навчальну дисципліну «Організація діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції»; г) розширити перелік категорій дітей, які підлягають взяттю на профілактичний облік.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Іщенко І. В. Превентивна робота з дітьми: актуалізація питання та перспективи дослідження. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 6. С. 122–126.
2. Ищенко И. В. Особенности ребенка как объекта превентивного воздействия со стороны органов публичного администрирования. «*SCI-Article.ru*»: *електрон. період. научн. журнал*. 2017. № 51. С. 34–42. URL: http://sci-article.ru/number/11_2017.pdf.
3. Ищенко И. В. Ювенальная превенция как новая парадигма профилактики правонарушений среди детей. *Труды Академии МВД Республики Таджикистан*. 2017. № 4 (36). С. 111–117.
4. Іщенко І. В. Система суб'єктів ювенальної превенції в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 81–84.
5. Іщенко І. В. Види форм та методів діяльності суб'єктів ювенальної превенції. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 1 (81). С. 161–169.
6. Іщенко І. В. Класифікація повноважень поліції у сфері превенції ювенальної деліктності. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 3 (83). С. 142–152.
7. Іщенко І. В. Проблеми та досягнення в організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 3 (64). С. 94–99.
8. Іщенко І., Веселов М. Міжнародна практика діяльності поліції у сфері ювенальної превенції. *Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Юридичні науки*. 2018. № 2 (107). С. 12–17.

9. Іщенко І. В. Адміністративна відповідальність як засіб ювенальної превенції. *Правова держава*. 2018. № 30. С. 97–100.

10. Іщенко І. В. Удосконалення взаємодії поліції з іншими органами публічного адміністрування та громадськістю у сфері ювенальної превенції. *Правова держава*. 2018. № 31. С. 38–43.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

11. Іщенко І. В. Попередження небезпечного поведіння дитини у дорожньо-транспортному середовищі як складова ювенальної превенції. *Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти*: матер. XII Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Кривий Ріг, 17 лист. 2017 р.). Кривий Ріг, 2017. С. 109–112.

12. Іщенко І. В. Вплив інформативного («віртуального») середовища на поведінку дитини. *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання*: матер. всеукр. наук.-практ. конф., (м. Одеса, 17 лист. 2017 р.). О. : ОДУВС, 2017. С. 95–97.

13. Іщенко І. В. Ювенальна превенція та інші суміжні інститути впливу на поведінку дитини у суспільстві: порівняльно-правовий аналіз. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку*: матер. Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 12 груд. 2017 р.). О. : ОДУВС, 2017. С. 17–20.

14. Іщенко І. В. Особенности правового регулирования ювенальной превенции. *Проблемы борьбы с преступностью и подготовки кадров для правоохранительных органов*: тезисы докладов Междунар. наук.-практ. конф. (г. Минск, 24 янв. 2018 г.). Минск : Академия МВД, 2018. С. 59–60.

15. Іщенко І. В. Ювенальний суддя у провадженні у справах про адміністративні правопорушення. *Національна поліція України: сучасний стан та перспективи розвитку*: матер. I Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 23 бер. 2018 р.). Кривий Ріг, 2018. С. 51–54.

16. Іщенко І. В. Превенция детской преступности правовыми мерами не уголовного характера. *Борьба с преступностью: теория и практика*: тезисы докладов VI Междунар. наук.-практ. конф., посвященной 70-летию образования Могилев. ин-та МВД (г. Могилев, 2-3 апр. 2018 г.). Могилев, 2018. С. 160–163.

17. Іщенко І. В. Система адміністративно-правових заходів поліції у сфері ювенальної превенції. *Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти*: матер. XIII Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Кривий Ріг, 16 лист. 2018 р.). Кривий Ріг, 2018. С. 75–77.

АНОТАЦІЯ

Іщенко І. В. Адміністративно-правові засади здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2019.

Робота присвячена комплексному дослідженню питань адміністративно-правових засад здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції. Вперше пропонується розглядати ювенальну превенцію як нову парадигму комплексної діяльності уповноважених суб'єктів, яку раніше становили окремі напрями ювенальної політики держави (профілактика правопорушень неповнолітніх, захист інтересів та прав дітей, запобігання дитячій бездоглядності, жорстокого поводження з дитиною тощо). Встановлено, що ювенальна превенція (у широкому сенсі) – це врегульована нормами права комплексна система соціальних, економічних, виховних, психологічних та правових заходів впливу певного кола уповноважених суб'єктів (органів публічного адміністрування) на суспільство, родину, окремих фізичних та юридичних осіб з метою усунення факторів, що детермінують девіантну поведінку дітей у будь-яких її негативних проявах.

Основну увагу зосереджено на повноваженнях одного з основних суб'єктів ювенальної превенції – Національної поліції. Проаналізовано завдання та повноваження поліції у цій сфері правовідносин. Аргументовано думку про те, що чинне адміністративне законодавство України у сфері регулювання діяльності суб'єктів ювенальної превенції потребує покращення, у зв'язку з чим підготовлено проект Закону України «Про ювенальну превенцію», а також низка змін та доповнень до інших законодавчих актів. На основі аналізу нормативно-правового регулювання ювенальної превенції в Україні та досвіду провідних країнах Європи і Північної Америки окреслені напрями удосконалення діяльності Національної поліції в нашій державі у зазначеній сфері.

Ключові слова: ювенальна превенція, дитина, адміністративна діяльність, нормативно-правове регулювання, адміністративно-правові форми та методи, Національна поліція, адміністративно-правовий статус, повноваження.

АННОТАЦИЯ

Ищенко И. В. Административно-правовые основы осуществления подразделениями Национальной полиции Украины ювенальной превенции. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право, информационное право. Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2019.

Работа посвящена комплексному исследованию вопросов административно-правовых основ осуществления подразделениями Национальной полиции Украины ювенальной превенции. В исследовании изложен современный взгляд на понимание ювенальной превенции как объекта административно-правового регулирования и административной деятельности Национальной полиции. Впервые предлагается рассматривать ювенальную превенцию как новую парадигму комплексной деятельности уполномоченных субъектов, которую ранее составляли отдельные направления ювенальной политики государства (профилактика

правонарушений несовершеннолетних, защита интересов и прав детей, предупреждение детской безнадзорности, жестокого обращения с ребенком и т.д.). Установлено, что ювенальная превенция (в широком смысле) – это урегулированная нормами права комплексная система социальных, экономических, воспитательных, психологических и правовых мер воздействия определенного круга уполномоченных субъектов (органов публичного администрирования) на общество, семью, отдельных физических и юридических лиц с целью устранения факторов, детерминирующих девиантное поведение детей в любых его негативных проявлениях.

Охарактеризована система субъектов ювенальной превенции и определено место Национальной полиции Украины в этой системе, исходя из задач, которые возложены на нее по предупреждению и прекращению правонарушений со стороны детей. Осуществлена классификация субъектов ювенальной превенции, к которым отнесены: 1) общеполитические субъекты; 2) субъекты общей компетенции; 3) основные субъекты; 4) специальные субъекты; 5) дополнительные субъекты; 6) специализированные субъекты; 7) субъекты с полномочиями участника превентивно-воспитательного характера.

Аргументируется позиция, что нормативные основы осуществления подразделениями Национальной полиции ювенальной превенции представлены совокупностью административно-правовых норм, которые содержатся в разных по сферах и статусах нормативных актах, и регулируют при этом несколько видов смежных правоотношений.

Исследование принципов осуществления подразделениями Национальной полиции ювенальной превенции позволило их объединить в следующие группы: 1) общесистемные принципы деятельности всех субъектов ювенальной превенции; 2) специальные принципы, присущие именно деятельности Национальной полиции; 3) превентивные принципы, которые характеризуют особенность работы с детьми и включают как правовые, так и воспитательные основы.

Основное внимание сосредоточено на определении административно-правового статуса и полномочий одного из основных субъектов ювенальной превенции – Национальной полиции. Проанализированы задачи и полномочия полиции в этой сфере правоотношений. Рассмотрена сущность и определены административно-правовые формы и методы осуществления подразделениями Национальной полиции ювенальной превенции.

Аргументировано мнение о том, что действующее административное законодательство Украины в сфере регулирования деятельности субъектов ювенальной превенции нуждается в улучшении, в связи с чем, подготовлен проект Закона Украины «О ювенальной превенции», а также ряд изменений и дополнений в другие законодательные акты. На основе анализа нормативно-правового регулирования ювенальной превенции в Украине и опыта ведущих стран Европы и Северной Америки обрисованы направления совершенствования деятельности Национальной полиции в нашем государстве в указанной сфере.

Ключевые слова: ювенальная превенция, ребенок, административная деятельность, нормативно-правовое регулирование, административно-

правовые формы и методы, Национальная полиция, административно-правовой статус, полномочия.

SUMMARY

Ishchenko I. V. Administrative and legal principles of implementing juvenile prevention by the units of the National police of Ukraine. – Qualifying paper (manuscript copyright).

The thesis for a candidate's degree by the specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law. Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2019.

The work is devoted to the comprehensive study of the issues of administrative and legal regulation of juvenile prevention by units of the National Police of Ukraine. For the first time, it is proposed to consider juvenile prevention as a new paradigm of the complex activity of authorized actors, which were previously separate directions of the juvenile policy of the state (prevention of juvenile delinquency, protection of interests and rights of children, prevention of child neglect, ill-treatment of a child, etc.). It has been established that juvenile prevention (in the broadest sense) is a complex system of social, economic, educational, psychological and legal measures of the influence of a certain range of authorized entities (public administration bodies) on society, the family, certain individuals and legal entities from the aim of eliminating the factors that determine the deviant behavior of children in any of its negative manifestations.

The main focus is on the authority of one of the leading specialist juvenile preventive units – the National Police. The problem, authority and system of administrative and legal measures of the police in this area of legal relations are analyzed. It is argued that the current administrative legislation of Ukraine in the field of regulating the activities of juvenile preventive measures needs improvement, in connection with which the draft Law of Ukraine «On Juvenile Prevention» has been prepared, as well as a number of amendments and additions to other legislative acts. Based on the analysis of legal regulation of juvenile prevention in Ukraine and the experience of the leading countries of Europe and North America, the directions of improvement of the activities of the National Police in our country in this area are outlined.

Key words: juvenile prevention, child, administrative activity, normative-legal regulation, administrative-legal forms and methods, National police, administrative-legal status, powers.

Підписано до друку 20.01.2019. Папір офсетний. Друк офсетний.

Формат 60×90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.